

KOSOVO POSLE PARLAMENTARNIH IZBORA

Dušan JANJIĆ

Parlamentarni izbori na Kosovu, održani 23. oktobra 2004. godine, nisu rešili nijedan problem, ali su otvorili nova pitanja i povećali broj i nervozu nezadovoljnih kako među Albancima i Srbima tako i u međunarodnoj zajednici

---

JEDINA NOVINA NA ALBANSKOJ POLITIČKOJ SCENI, može se reći, je pojava ORA Vetona Suroja koja je uspela da osvoji više od 6 odsto glasova i da uđe u Skupštinu Kosova sa svojom poslaničkom grupom. ORA je bila posebno uspešna u Metohiji (Peć i Đakovica) ali je doživela poraz u Prizrenu – njegovom rodnom mestu kao i u selima Metohije. Dakle, ORA nije, kako su priželjkivali u međunarodnoj zajednici, značajnije ugrozila uticaj Haradinaja u Metohiji i to stoga što su za ORA glasali pre svega mladi iz gradova, a sama nije ni radila po selima. No, kako je dobila malu podršku u Prištini ORA još uvek nije u stanju da povede ni većinu gradske omladine Kosova, a kamoli da predstavlja vodeću političku snagu. Izvesno je da će ulaskom ORA u Skupštinu Kosova, albanska politička scena biti osvežena umerenim glasovima ali da to, barem za sada, neće bitnije promeniti ni albansku političku scenu niti srpsko – albanske odnose. S obzirom da je samoj ORA potrebno vreme da ojača najverovatnije će ona ostati u opoziciji u odnosu na novu vladu Kosova.

Sledeća opšta karakteristika ovih izbora je porast broja rezigniranih apstinenata. Naime, u poređenju s izborima iz 2002. godine, sve albanske partije, s izuzetkom ORA, su gubitnici. Rugovin LDK izgubio je oko 100.000 glasova, Tačijev PDK više od šezdeset hiljada, a Haradinajeva AAK preko desetine hiljada glasova. Činjenica da nijedna od ovih partija ne doseže preko 25 odsto podrške u svakom od delova Kosova, odnosno da sva od vodećih albanskih partija (LDK, PDK i AAK) kontroliše neki deo Kosova, kao i da su one međusobno sukobljene, govori da nisu sposobne, čak ako bi to iskreno pozelele, da uspešno kontrolišu albanske mase i da se suprotstave ekstremizmu. S obzirom da se ni UNMIK nije povratio od udaraca zadobijenih u erupciji albanskog ekstremizma marta ove godine i da ne može uspešno da se suprotstavi eventualnoj novoj eskalaciji albanskog ekstremizma, ima razloga za uznemirenje. Zapravo, ovih dana je na Kosovu i previše indikatora mogućeg ponavljanja nasilja, s tim što sada mnogi smatraju da bi ono moglo da bude razornije od nasilja iz marta 2004. godine. Suočeni s ovim rizikom UNMIK i Jesen-Peterson žure da uspostave Skupštinu i Vladu Kosova u roku od nekoliko

nedelja posle izbora. Pokazalo se u praksi da se na putu ove „dobre namere“ nalaze brojne prepreke. Među ove prepreke spadaju snažni interesni i lični sukobi albanskih vođa i nepostojanje jasne strategije međunarodnog administratora, a pri tome je jasno da je i najnovija izborna raspodela političke moći među albanskim partijama i vođama skoro ista kao i ona pre ovih izbora. Stoga će, posle višemesečnog „natezanja“, i ishod biti isti kao i posle izbora 2001. godine, odnosno Jesen-Peterson nema drugog izbora nego da ponovi Štajnerovu formulu uključivanja svih vodećih albanskih političkih vođa (Rugove, Tačija i Haradinaja) u institucionalne okvire vlasti i odgovornosti. Takođe je već sada jasno da će takva vlada biti nefunkcionalna u mnogim pragmatičnim pitanjima i da će jedino pitanje oko koga će moći da se postigne saglasnost biti insistiranje na nezavisnosti Kosova. Stoga bi, pozivajući se na Ugovor iz Rambujea, trebalo ozbiljno razmotriti organizovanje referenduma o nezavisnosti Kosova u junu 2005.

Srpsko učešće u Skupštini i Vladi Kosova predstavlja samo jednu usputnu priču koja nije od prioritarnog značaja. Naime, za sve one koji žele što pre da realizuju Plan za primenu standarda važno je da pored deset mesta koje će popuniti Bošnjaci, Aškalije, Romi i druge manjine, i Srbi zauzmu svojih deset garantovanih mesta kao i da se nađu u Vladi. Time bi Skupština i Vlada opravdale epitet „multietničnosti“. Nije sporno da će Građanska inicijativa Slaviše Petkovića, nepoznatog političara i kontroverzne ličnosti, ući u Skupštinu i da će saradivati s albanskom većinom i međunarodnim predstavnicima. Ali, izgleda da je svima, pa i samom Jesen-Petersonu, „neprijatno“ da na srpskoj strani imaju samo tog partnera. Međunarodni favorit je Oliver Ivanović, a lista koju su podržali predsednik Srbije Boris Tadić i ministar spoljnih poslova Vuk Drašković mogla bi da se predstavlja kao legitimna. Međutim, kako je srpska zajednica, predvođena Srpskim nacionalnim većem, bojkotovala izbore i osporila legitimitet „srpskim listama“, umnogome je iskomplikovan posao UNMIK-u. Takođe, valja imati u vidu da je nejedinstvo predsednika Srbije Tadića (koji je svoj poziv Srbima da izađu na izbore potkrepio uverenjem da će izlaskom na izbore Srbi dobiti lokalnu samoupravu u kojoj bi imali svoje pravosuđe, policijske snage, prosvetu, zdravstvene i kulturne institucije itd.) i Vlade Srbije (koja je podržala stav da „nema uslova za učešće Srba na izborima“ sve dok se ne ostvare institucionalne garancije položaja srpske zajednice na Kosovu) pojačalo političke tenzije u Beogradu i preti da se pretvori u dublji sukob ukoliko se prenese i na pitanje ulaska srpskih predstavnika u Skupštinu Kosova. Međutim, UNMIK se opredelio da pokuša da pregovorima i pritiskom obezbedi naknadni legitimitet Srpskoj listi za Kosovo i Metohiju koju je predvodio Ivanović, odnosno da se Koštunićina vlada pridobije da naknadno podrži ovu listu, a zauzvrat joj se nude razgovori o institucionalnoj zaštiti srpske zajednice i decentralizaciji vlasti na Kosovu. Naravno, za Vladu Srbije bilo bi politički izuzetno rizično da podrži Srpsku listu te ona nudi UNMIK-u nove izbore. S obzirom da je Grupa za podršku ranije odbacila tu ideju, nema izgleda da bi ona sada bila prihvaćena. Otuda je izvesnije da će UNMIK nastaviti sa saradnjom s predsednikom Tadićem i Oliverom Ivanovićem. Međutim, u tome je sadržan veliki rizik. Najpre,

dalje bi se oslabio ugled i uticaj Tadića u Srbiji, a srpski predstavnici koji nisu dobili podršku glasača mogli bi biti „korisni“ samo u fazi uspostavljanje skupštinskih tela i Vlade Kosova, ali oni ne mogu biti partneri u razgovorima o decentralizaciji niti u sprovođenju reforme lokalne samouprave (na primer, prihvatanja ideje o pilot projektu za uspostavljanja srpskih opština Gračanica i Severna Mitrovica) jer nemaju uticaja u srpskoj zajednici a ni podršku vlade u Beogradu. Ukoliko bi UNMIK, uz isključiv oslonac na Olivera Ivanovića i njegove saradnike, ipak nastojao da ostvari svoje namere o reformi lokalne samouprave uz ignorisanje Plana Vlade Srbije i uticaja koji imaju srpski političari koji su predvodili antiizbornu kampanju, pojačalo bi se opredeljenje srpske zajednice da se organizuje izvan institucija privremenih kosovskih vlasti. Trebalo bi očekivati dalje širenje Saveza srpskih opština i opštinskih organa i na opštine poput Štrbaca, odnosno Kosovskog Pomoravlja, koje bi mogle da umesto „primera dobre prakse multietničnosti“ postanu nova „vruća tačka“ na mapi Kosova. Stoga je nužno da se prihvati činjenica da srpski političari, koji su vodili akciju delegitimizacije izbora, imaju podršku ogromne većina lokalnih Srba kao i većine političke javnosti u Srbiji, te bi međunarodni predstavnici trebalo da uključe ove vođe, naročito Srpsko nacionalno veće, u proces traženja rešenja.

Što se tiče politike Beograda prema Kosovu potvrdilo se da, ni posle Miloševića, srpska politička elita nema jasnu strategiju za delovanje na Kosovu, dok nejedinstvo srpskog političkog vodstva i slabost institucija Srbije pojačavaju strah Srba sa Kosovu da će biti proterani i, istovremeno, ohrabruje ekstremističko delovanje kako među Srbima tako i među Albancima.

Opominje i odnos međunarodne zajednice prema Srbima i zvaničnom Beogradu ispoljen poslednjih meseci u vezi sa kosovskim izborima. To je odnos nepoverenja i nedovoljnog uvažavanja, te je i nepovoljan i po srpsku zajednicu. Opšte uverenje srpske nacionalne zajednice je da je međunarodna zajednica nedovoljno spremna i bez razrađene strategije pokušala da reši pitanje Kosova i da se nesnalazjenje najviše očitava u martovskim događajima. Srbi su uvereni da međunarodna zajednica izlazi u susret svim zahtevima kosovskih Albanaca, kao i da se rešenje ne može naći zbog nezainteresovano - sti Albanaca, koje interesuje jedino nezavisnost, čemu podređuju saradnju sa međunarodnom zajednicom i kontakte sa Srbima.

Zabrinjava, takođe, nespremnost albanskih vođa i predstavnika međunarodne zajednice da se suoče se ekstremizmom koji je toliko snažan da bi mnogi među Albancima mogli vrlo brzo da se nađu u iskušenju da “stvar uzmu u svoje ruke” i da “konačno reše sve sporove”. Zapravo, nužno je da međunarodna zajednica u domenu bezbednosti promeni dosadašnju strategiju tolerisanja nacionalističkog nasilja niskog intenziteta i da primeni aktivnu bezbednosnu politiku marginalizovanja ekstremizma, eliminacije organizovanih oružanih terorističkih grupa i presecanja njihovih veza sa organizovanim kriminalom. To nalažu i izmene u delovanju samog NATO-a, uključujući smanjenje broja vojnika, povećanje specijalizovanih jedinica za brza antiteroristička dejstva, kao i bolja

obuka vojnika za sprečavanje širokih nereda i pobuna. Zapravo, kapaciteti KFOR-a za delovanje u situacijama eventualnog masovnog nasilja moraju biti podignuti daljim opremanjem, obukom i treningom, odnosno uvežbavanjem efikasnog odgovora na pobune. Nužno je i da se što pre podigne nivo efikasnosti obaveštajne i pogranične bezbednosti, uz uspostavljanje „nultog nivoa tolerancije“ za sve oblike međuetničkog, psihološkog i fizičkog nasilja. Dakle, i dalje je nužno snažno vojno prisustvo, pre svega zbog toga što albanske paravojne formacije nastavljaju da deluju i što nisu otklonjene ni druge ozbiljne pretnje bezbednosti.

Zapravo, posle pet godina međunarodnog prisustva na Kosovu, svi kratkoročni i dugoročni indikatori ukazuju na ozbiljnost problema, kao i da nije pronađeno rešenje statusa Albanaca, Srba i Kosova i da se ne zna ko će kontrolisati teritoriju i privredne potencijale Kosova. Za sada, međunarodno prisustvo *de facto* obezbeđuje nezavisnost Kosova od Beograda i sprečava diskriminaciju svih nacionalnih zajednica i etnocid nad Srbima. Otuda je, danas, Kosovo pre primer balkanizacije¹ nego uspešne mirovne misije.

Budućnost Kosova se još uvek ne nazire, a sudbina Srba i drugog „nealbanskog žilva“ je nezavidna. Oko pitanju statusa i dalje postoji duboka i žestoka podeljenost: Srbi i Srbija tvrde da je pokrajina deo njene teritorije i traže puno poštovanje rezolucije Saveta bezbednosti OUN 1244, a prema ovoj Rezoluciji, Savet bezbednosti UN ima reč u određivanju novog statusa; Albanske vođe ne odustaju od zahteva za nezavisnost, i na toj osnovi se takmiče za naklonost birača zauzimajući tvrdokorne pozicije; UN i EU, ni posle pet godina napora, nisu ništa bliže odluci da li Kosovo treba da postane nezavisna država ili da sačuva neki vid povezanosti sa Srbijom. Pošto ne mogu da se dogovore o “konačnom statusu“, oni se nadaju da će odlaganje te odluke omogućiti da se strasti ohlade. Do sada se potvrđivalo da na Balkanu nema uspeha bez koordinirane i snažne akcije EU i SAD. To važi i za dijalog Prištine i Beograda. Međutim, takve aktivnosti još uvek nema, a sve je prepušteno UNMIK-u. Dakle moglo bi se zaključiti da je, za sada, saradnja EU i SAD ograničena njihovim različitim a često i suprotstavljenim stavovima o budućnosti Kosova, Srbije i Balkana.

Dijalog i politika “standarda” će još biti na dnevnom redu Kosova. Prvih šest meseci 2005. godine predstoje analiza i ocena napretka u primeni standarda i, kako sada izgleda, to će dovesti do mogućeg smanjivanja nekih zahteva u primeni standarda kao i do odustajanja od daljeg odlaganja statusnih pregovora.

Uzimajući u obzir sve moguće predloge, kombinacije, uz uvažavanje realnih faktora koji su uključeni u kosovsku krizu, može se reći da će u drugoj polovini 2005. ili po-

¹ Ovo je primer koji u potpunosti zadovoljava definiciju pojma “balkanizacija” kao puta kojim se jedna teritorija (teritorija država Srbije odnosno SCG) deli na najmanje dve manje države (Centralna Srbija s Vojvodinom i Kosovom) i kao podela regiona na međusobno sukobljene jedinice (Webster's Third New). In International Dictionary, Encyclopaedia Britannica, INC, Chicago, 1993. To je „školski primer“ balkanizacije i po tome to su u njega pored domaćih sukobljenih strana, aktivno uključene, često podstičući jedan od za-

četkom 2006. Savet bezbednosti OUN odrediti datum za početak pregovora o kriterijima za utvrđivanje novog statusa Kosova. U isto vreme, trebalo bi očekivati da EU preuzme nadležnosti UNMIK-a u civilnoj oblasti a da EU i NATO uspostave zajedničku komandu nad KFOR-om. Najverovatnije će prevladati uspostavljanje tročlane zajednice Crne Gore, Srbije i Kosova. Ona bi, međutim, bila opterećena sukobima, došlo bi do veoma rizične podele teritorije i do "uslovne nezavisnosti" koja bi stvorila nove vremenske i institucionalne mogućnosti za promenu stanja na Kosovu, a i u Srbiji. To bi stvorilo okolnosti za direktne pregovore Beograda i Prištine o svim pitanjima te i o priznavanju nezavisnosti Kosova uz dogovor o mirnoj promeni granica. Izgleda da je opravdana ona prognoza koja kaže da će novi status Kosova biti takođe privremeno rešenje i da će to, najverovatnije, biti "uslovna nezavisnost" u okviru takozvane evropske budućnosti. To znači da bi umesto UNMIK-a na Kosovu imali EUMIK, da bi jedan guverner, koga bi postavila Evropska unija, upravljao Kosovom u saradnji s lokalnim vlastima. One bi imale proširene nadležnosti na sve oblasti sem na međudržavnu spoljnu politiku, koja bi ostala rezervisano pravo predstavnika EU, i na odbranu, pod kontrolom NATO-a. Zapravo, nasuprot opšteg principa da samo nezavisne države mogu da se priključe EU čini se da će u primeru Kosova, kao i Bosne ili Kipra, EU morati da prihvati i integraciju podeljenih društava.

Iako za sada nema uslova za pregovore o novom statusu, pogotovu ne o nezavisnosti, a kako je pitanje statusa Kosova od životnog značaja za Srbiju, a ima brojnih mogućnosti (Vidi *tabelu Budući status Kosova*), Beogradu je potrebna strategija dijaloga o budućnosti Kosova. Odnosno, za Beograd je preporučljiva politika "standardi i status" u okviru "evropske budućnosti", odnosno da se politika Srbije pridržava načela: SCG, Srbija i Kosovo zajedno u EU! To znači da je rešavanje kosovskog pitanja deo procesa stabilizacije i pridruživanja EU. U prvi plan moraju doći interesi bezbednosti i razvoja Srbije i Srba, pre svega Srba koji žive na Kosovu. Umesto lihvarstva nad stradanjem na Kosovu i pretnjama navodnim „nacionalnim izdajnicima“, pobedonosna formula za Srbe i Srbiju je: *Teritorija za razvoj!* Takav pristup pitanju statusa Kosovo Beogradu pruža najmanje tri mogućnosti:

- Produžavanje "privremenog statusa" s pojačanim učešćem EU za još 10 do 15 godina,
- Priključivanje Kosova kao republike Državnoj zajednici Srbija i Crna Gora, i
- Priznavanje albanskom nacionalnom pokretu prava da konstituiše svoju državu na teritoriji Kosova, uz dogovor o granicama, u skladu sa principima završnog Helsinškog akta

Ili će se vlasti Srbije opredeliti za koncept razvoja ili će i izgubiti teritorije. To na - laže da se vlast oslobađa onih koji slobodu i živote Srba s Kosmeta, imovinu i prava Srbije na Kosmetu, razmenjuju za novac i za zadovoljavanje lične pohlepe za vlašću.

Kosovsko, srpsko i albansko pitanje su regionalna pitanja, stoga pobjednička strategija nalaže saradnju sa međunarodnom zajednicom, naročito sa susedima i albanskim vođama. Beograd bi trebalo da podrži inicijative za uspostavljanje *Kluba zajedničke odgovornosti za bezbednost zapadnog Balkana* i to kao oblika promovisanja i koordinacije zajedničkih akcija organa i službi Srbije i SCG, međunarodnih i lokalnih vlasti Kosova, Makedonije, Albanije, NATO-a i EU u upravljanju bezbednosnim rizicima (pre svega u suzbijanju organizovanog kriminala, političkog ekstremizma i terorizma). Saradnja sa najuticajnijim albanskim vođama trebalo bi da počne kroz neformalne razgovore na ekspertskom i na najvišem političkom nivou. Dalji korak mogao bi da bude održavanje *Okvirne međunarodne (regionalne) konferencije o budućnosti Kosova i o pitanjima razvoja Srbije i zapadnog Balkana*.

Tabela: Budući status Kosova

1. Kosovo kao nezavisna država	„Uslovna nezavisnost“ Kosova "Bezuslovna nezavisnost"
2. Institucionalizacija podele teritorije Kosova po etničkim linijama	Kantonizacija po "bosanskom modelu" Podela po "kiparskom modelu"
2. Autonomija	U Srbiji U SCG
3. Reintegracija u SCG	Republika Kosovo u sastavu Državne zajednice Srbija i Crna Gora
4. Međunarodni protektorat	Produžavanje <i>statusa quo</i> Povećanje uloge EU i uspostavljanje EUMIK-a
5. Integracija u EU	

Izvori: Janjić, Dušan (2004) *Prospects for Kosovo Dialogue, Working Paper for Conference on Serbia, System Planning Corporation, Arlington (Rosslyn), Virginia, June 30*; *Kosovo's Fifth Anniversary – On the Road to Nowhere (2004) Bertelsmann Stiftung, Centrum for Applied Policy, Munchen, p. 3*; Matveeva, Anna and Paes, Wolf – Christian (2003) *The Kosovo Serbs. An Ethnic Minority between Collaboration and Defence, Bonn International Center for Conversion, Friedrich Nauman Foundation and Saferworld, Bonn, June, pp. 47 – 49*.